

Ortaöğretim Coğrafya ve Felsefe Ders Kitaplarında Yer Alan Değerlerin Analizi

The Analysis of the Values Taking Place in the Secondary Education Geography and Logic Courses

ÖZET

Araştırmada 2009 felsefe dersi öğretim programına göre yazılmış felsefe ders kitabı ile 2011 coğrafya dersi öğretim programına göre yazılmış coğrafya ders kitabındaki değerlerin karşılaştırmalı bir incelenmesi yapılmıştır. Bu bağlamda Araştırmada araştırmanın amacı doğrultusunda söz konusu kitaplarda yer alan değerler analiz edilip ve bu analizlerin değerlendirilmesine yer verilmiştir. Yapılan bu Araştırmada 27 değer belirlenmiş, felsefe ve coğrafya ders kitapları bu değerler çerçevesinde taranarak analiz edilmiştir. Araştırmanın sonucunda; coğrafya ders kitabında doğa, çalışkanlık, vatanseverlik değerleri fazla iken arkadaşlık, aile, nezaket ve temizlik gibi değerlere yer verilmediği görülmüştür. Felsefe ders kitabında ise en fazla manevi ve kültürel unsurlar ile estetik değerine yer verilmiştir. Benzer olarak aynı değerlere ders kitabında yer verilmediği görülmüştür. Aynı yaklaşımla yazılan ders programlarına göre yazılan ders kitapları değerler açısından incelendiğinde benzer ve farklı noktaların olabileceği gözler önüne serilmiştir. Araştırmanın sonucu gösteriyor ki ders kitapları öğrencilere değerlerin öğretilebileceği önemli kaynaklardır. Bu nedenle ders kitaplarında daha fazla değere yer vermek için gerekli Araştırmalar yapılması önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Değerler, Felsefe Dersi, Coğrafya Dersi.

ABSTRACT

In the current study, the values in the philosophy course book that was writted based on 2009 Philosophy Course Curriculum and the geography coursebook that was written based on 2011 Geography Course Curriculum were comparatively investigated. In this sense, the values taking place in the coursebooks in question were analysed in line with the purpose of the study and the analysis were evaluated. In this study, 27 values were determined and the coursebooks of philosophy and geography were scanned in the sense of these values and analysed. At the end of the study, it was found that the vales of ‘nature’, ‘industriousness’, ‘patriotism’ were used the most in the coursebook of geography while such values as ‘friendship’, ‘family’, ‘kindness’ and ‘cleanliness’ were not given a place. As for the coursebook of philosophy, it was found that the mostly used values were ‘spiritual and cultural components’ and ‘aesthetic’. Similarly, the same values were not given a place in the coursebook of philosophy. Upon the investigation of the coursebooks that were written based on the curricula formed with the same approach, it was also found that there might be similar and different points. It is likely to say at the end of the study that coursebooks are significant sources to teach values to students. For that reason, it is recommended that necessary studies should be carried out to give place to more values in the coursebooks.

Keywords: Values, Philosophy Course, Geography Course.

GİRİŞ

İnsanı insan yapan en önemli değerlerden biri eğitimidir. İnsanda doğuştan gelmeyen bütün bilgi ve beceriler eğitim sayesinde kazanılır. İnsanda doğal yeteneklerinin ortaya çıkması ve gelişmesi kendiliğinden olan bir durum değildir. Çünkü insana doğa tarafından hazır verilen hiçbir yetenek yoktur (Nutku, 2017: 63-64). Eğitim, insanların yönlendirilme ve yetiştirilmeleriyle ilgili bilgi, kural ve yolları öğreten objektif bir bilimdir (Çelikkaya, 1990). Eğitilen insanda sadece; seçenekler arasından tercih yapabilme, farklı davranabilme, davranışlarında kendisine duygular yerine farklı bir şeyi amaç haline getirebilme gibi (Özcan, 2016: 384) özellikler bulunur. Bir insanın eğitim alması demek, söz konusu insanın ruhsal ve fiziksel sağlığı korunarak büyütülmesi, yetenekleri, davranışları ve içsel dünyası ile beraber geliştirilmesi, onun “iyi insan” olmasının temelidir (Uysal, 2004: 82). Yani insan için eğitim göz ardı edilemeyen, insan yaşamında bir yapı taşıdır.

Teknolojinin gelişmesi ile insan çağdaş dünyaya uyum sağlamak zorunda kaldı. Çünkü farklılaşan yaşam koşulları insana uyum sağlaması gereken çeşitli ekonomik, siyasi, kültürel ve benzeri alanlarda yeni mezyetlerin gerekliliğini ortaya çıkardı. Bundan dolayı insanın doğasının gerekleri olan yetenekleri öğrenmesinin yanında bu yeni yetenekleri (örneğin teknoloji kullanımı) de öğrenmesi gerekir. Yani insanın eğitilmesi gerekir. Bir insanın eğitilmesi için planlı ve programlı bir süreç gerekiyor. Bu sürecin bir kısmı ise okullarda yapılmaktadır. Bir ülkenin; eğitim-öğretim Araştırmaları içerisinde bir dersle ilgili faaliyetlerin öğrenme ve öğretme süreci içerisinde, nelerin, niçin ve nasıl yer alacağını, eğitim- öğretimle nasıl bir birey yetişmek istediğini ifade eden bir rehber (Girgin, 2011:12) olan öğretim

Nurcan Demiralp¹
Ekrem Ziya Duman²
Özlem Küçükşabanoglu³

How to Cite This Article

Demiralp, N., Duman, E. Z. & Küçükşabanoglu, Ö. (2023). “Ortaöğretim Coğrafya ve Felsefe Ders Kitaplarında Yer Alan Değerlerin Analizi”, International Academic Social Resources Journal, (e-ISSN: 2636-7637), Vol:8, Issue:55; pp:4355-4365. DOI: <http://dx.doi.org/10.29228/ASRJOURNAL.73821>

Arrival: 22 October 2023

Published: 30 November 2023

Academic Social Resources Journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

¹ Doç. Dr., Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Ankara, Türkiye

² Doç. Dr., Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Ankara, Türkiye

³ Doktora Öğrencisi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı, Ankara, Türkiye

programları okullarda verilen eğitimin vazgeçilmez bir ögesidir. Her tür ve derecedeki örgün ve yaygın eğitim kurumlarında kullanılmak amacıyla yazılan, konuları öğretim programları doğrultusunda hazırlanan basılı eserlerden (Duman, 2019: 39) olan ders kitapları da aynı özelliğe sahiptir. Akademik bilgi ve beceriler öğretmek için kullanılan ders kitapları aynı zamanda insanın yaşamını yönlendiren ve değiştiren bazı konuları da içerir. Değerler, insanlar için bu konulardan biridir.

Toplumda ve insan ilişkilerindeki tutumlarımız, bir tercihte bulunurken nasıl karar verdiğimiz, başımıza gelen olaylara bakış açımız ve bunlarla karşılaştığımızdaki davranış şeklimiz bunların hepsi insanların kendilerinin benimsedikleri değerler bağlamında şekillenir ve onlarla bağlantılıdır. Hatta çevremiz, geçmiş, şimdiki ve gelecek zamanla aramızdaki bağda, belirli bir bütünlükte bir insan olarak var olmamızın kaynağında değer anlayışımız yer almaktadır (Kuçuradi, 2018: 5). Değerler, nasıl yaşayacağımıza işaret eden anlam haritalarımız; eylemlerimiz için ufuk noktasıdır (Poyraz, 2011: 63). Aydın(2010)'a göre değerler, ideal davranış biçimlerini oluşturan veya bireylerin hayatlarına kılavuzluk eden, somut olarak mevcudiyeti olmayan ancak eylemler ile ortaya çıkan ölçülerdir (Değirmenci,2018:430). Wilding ve George (1975) değerleri; ekonomik, politik ve sosyal sistemlerin ürünleri olarak görmekle birlikte bu sistemlerin işleyişini ve gelişimini etkileyen bağımsız etmenler olarak da görmektedir(Çetin & Balanuye, 2015: 195). Yani değerler için hem ürün hem de sistemler için yol göstericiler diyebiliriz. Değerler karar verme veya tercih yapma durumunda kullanışlı bir araç olarak ortaya çıkarlar (Bacanlı & Dombaycı, 2012: 2). İnsanı değiştiren ve onu şekillendiren değerler Milli Eğitim Bakanlığı aracılığı ve aynı bakanlığın belirlediği değerleri içeren ders kitapları vasıtasıyla öğrencilere verilir. Değerlerin öğrencilere kazandırılmasına kaynaklık eden felsefe ve coğrafya dersi ders kitapları da bunlardan birileridir. Bu çerçevede ortaöğretim felsefe ve coğrafya ders kitabındaki değerlerin analiz edilmesi ve bu analizlerin karşılaştırılmalı olarak yorumlanması araştırmanın amacını oluşturmaktadır. Araştırmada; “Ortaöğretim felsefe ve coğrafya ders kitabında yer alan değerler nelerdir?” sorusu ise araştırmanın problem cümlesini ifade eder.

Alanyazında, felsefe ve coğrafya ders kitaplarında karşılaştırmalı olarak değerlerin analizini kendine konu edinen doğrudan bir araştırmaya ulaşılamamıştır. Araştırmanın konusu ile ilgili ortaklık gösteren araştırmalar ise; sosyoloji alanında Zabun (2013), Üstündağ Yıldırım (2022) ve Zabun (2022)' un Araştırmalarıdır. Mantık alanında Duman ve Arslan (2022)'in araştırması, felsefe alanında Manav (2016), Durakoğlu ve Zabun (2022)'in yazıları ve psikoloji alanında ise Duman ve Küçükşabanoğlu (2023)'nün yazısı benzerlik gösteren araştırmalar arasındadır. Değer ile ilgili olan diğer araştırmalar ise Demircioğlu (2020) 'nün İbn Sina ve Gazali'nin vurguladığı değerler hakkında yaptığı araştırma ile Alevi ve Bektaşî kültüründeki değerleri incelediği araştırmalardır. Değer kavramına vurgu yapan coğrafya alanında yapılan araştırmalardan bazıları; İbret, Karatekin ve Avcı (2015), Değirmenci (2018) ve Şahin ve İnce (2021)'nin araştırmalarıdır.

Literatür incelendiğinde felsefe dersine ve coğrafya dersine yönelik değerler araştırmaları yapıldığı görülmektedir. Fakat literatürde felsefe ve coğrafya dersleri için karşılaştırılmalı bir değerlendirme yapan bir araştırmaya rastlanmamıştır. Bundan dolayı coğrafya ve felsefe ders kitaplarındaki değerlerin analizi içeren Araştırma bu iki alanı karşılaştıran ilk araştırma olma özelliğini taşımaktadır. Ayrıca yapılan bu araştırma ile felsefe ve coğrafya alanlarında değerler ile ilgili yapılacak araştırmalara da ışık tutması açısından önemlidir.

Araştırmanın Yöntemi

Araştırmanın amacı dolayısıyla nitel araştırmalardan olan, çalışılacak konular ile ilgili olarak yazılı ve basılı belgelerin analizini içeren (Yıldırım & Şimşek, 2016, s. 189-190) doküman incelemesi yönteminden yardım alınmıştır. Söz konusu yöntem araştırmanın amacına yönelik kaynaklara ulaşmada da yardımcıdır. Ayrıca elde edilecek verilerin analiz edilerek ortaya çıkarılmasında da kullanılan bir yöntemdir (Çepni, 2009, s. 106). Araştırmanın amacında yer alan ilişkinin gözler önüne serilmesi için, araştırma kapsamında belirlenen değerler açısından felsefe ve coğrafya ders kitapları incelenmiş ve analiz edilmiştir.

Araştırmada; Milli Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulunun 30.06.2010 gün ve 67 sayılı kararı ile ders kitabı olarak kabul edilen, Destek Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün 19.03.2012 gün ve 3398 sayılı yazısı ile üçüncü defa 147.630 adet basılmış olan Arslan Topakkaya (2012) editörlüğünde komisyona yazdırılmış felsefe kitabı ile aynı kurulun 08.12.2011 gün ve 255 sayılı kararı ile ders kitabı olarak kabul edilen, Destek Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün 03.04.2013 gün ve 439650 sayılı yazısı ile ikinci defa 77.000 adet basılmış olan Orhan Gürbüz (2013) editörlüğünde komisyona yazdırılmış coğrafya ders kitapları incelenmiş ve yorumlanmıştır. Araştırmada veri toplama aracı olarak da bu söz konusu iki ders kitabı kullanılmıştır.

Araştırmada toplam 27 değer belirlenmiştir. Ders kitapları bu değerler bağlamında incelenmiştir. Araştırma kapsamında seçilen değerler UNESCO'nun belirlediği “Yaşayan Değerler Listesi”, Rokeach' ın “Değer Sınıflandırması” ile öğretim programlarında yer alan değerler arasından seçilmiştir. Araştırmada incelenen değerler: “İş birliği, temizlik, özgürlük, mutluluk, dürüstlük, doğa, sevgi, alçakgönüllülük, barış, saygı, sorumluluk, nezaket, hoşgörü, estetik, arkadaşlık, yardımlaşma, çalışkanlık, aile, dayanışma, misafirperverlik, adalet, vatanseverlik, dostluk, manevi kültürel unsurlar, din kültürü unsurları”dır. Coğrafya dersi öğretim programında yer alan (MEB, 2011) “bilimsellik” ve “duyarlılık” değerleri araştırmaya dahil edilmiştir. Felsefe ve coğrafya ders kitapları burada

adı geçen yirmi yedi değer çerçevesinde taramaya tabi tutulmuştur. Söz konusu değerlere ders kitaplarında ne sıklıkta değinildiği ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Araştırmanın yöntemi yardımı ile elde edilen veriler bulgular bölümünde verilmiştir.

Araştırmanın veri analizi; coğrafya ve felsefe ders kitaplarından edinilen veriler nitel veri analiz yöntemlerinden olan betimsel analiz yöntemi bağlamında analize tabi tutulmuştur. Betimsel analiz ile elde edilen bulgular düzenlenmiş ve yorumlanmış olarak okuyucuya sunulmuştur (Yıldırım ve Şimşek, 2016, s. 239). Araştırmanın amacı doğrultusunda analiz ile elde edilen veriler, tablolar halinde Araştırmanın bulgular kısmında verilmiştir. Felsefe ve coğrafya ders kitapları analiz edilirken değer ve değere vurgu yapan ifade ve sayıları, değerlerin vurgulandığı cümlelerden örnekler verilmiştir. Ayrıca değerlerin vurgulandığı görseller olarak ayrı ayrı başlıklandırma yapılmıştır. Araştırmanın amacına yönelik felsefe ve coğrafya ders kitabında yer alan değerler karşılaştırılmalı olarak değerlendirilmiştir.

Araştırmanın sınırlılıkları ise şu şekildedir; coğrafya dersinin konularından dolayı incelenen değerler arasında yer alan doğa ve vatanseverlik gibi değerler için kitabın neredeyse her sayfası verilmek zorunda kalınacağından bu ders için kitapta yer alan konu anlatımı bölümleri değil, kitapta yer alan etkinlik, konuya başlarken, haber köşesi, bilgi notu, performans ödevi, bunları biliyor muydunuz, arazi ve proje araştırması, okuma metni, internet araştırmaları bölümleri değerler açısından incelenmiştir. Felsefe ders kitabı için aynı sınırlandırma yapılmamış, kitabın tamamı araştırmanın yöntem bölümünde yer alan değerler açısından incelemeye tabi tutulmuştur.

BULGULAR

Ortaöğretim felsefe ve coğrafya ders kitaplarındaki değerlerin analizleri ve söz konusu analizlerin karşılaştırmalı bir şekilde değerlendirmesini içeren araştırmada ulaşılan bulgular; “Ortaöğretim Felsefe ve Coğrafya Ders Kitaplarında Yer Alan Değerler ve Değere Vurgu Yapan İfade Sayıları ve Değere Vurgu Yapan İfadeler”, “Ortaöğretim Felsefe ve Coğrafya Ders Kitaplarında Değerlerin Yer Aldığı Cümleler” ve “Ortaöğretim Felsefe ve Coğrafya Ders Kitaplarında Değerlerin Yer Aldığı Görseller” başlıkları altında toplanmış ve yorumlanmıştır.

Ortaöğretim Felsefe ve Coğrafya Ders Kitaplarında Yer Alan Değerler ve Değere Vurgu Yapan İfade Sayıları ve Değere Vurgu Yapan İfadeler

Araştırmada elde edilen bulgular ile oluşturulan Tablo 1’de ortaöğretim felsefe ve coğrafya ders kitaplarında vurgulanan değerler ile bu değerlere vurgu yapan ifade ve sayıları ortaya konmuştur.

Tablo 1: Felsefe ve coğrafya ders kitaplarında değerlere vurgu yapan ifadelerin, sayfa numaralı ve toplam sayılarını gösteren tablodur.

Değer Numarası Değerler	Değerlere Vurgu Yapan İfadeler, Sayıları ve İfadenin Geçtiği Sayfa Numarası ve Frekansları						
	Ortaöğretim Coğrafya 11			Ortaöğretim Felsefe Ders Kitabı			
1 Dayanışma	Dayanışmayı temsil eden ifadeler	x(s.181), x(s.184)	2	-	-	-	-
2 Hoşgörü	Farklılıklara (ırksal, kültürel vb.) karşı hoşgörü	x(s.134), x(s.139)	2	Farklılıklara karşı hoşgörü	x(s.18), x(s.98) x(s.148)	4	4
3 Bilimsellik	Bilimsel olarak kanıtlanmış bilgilerin yer aldığı ifade ve görseller	x(s.2), x(s.7), x(s.8), x(s.9) x(s.13), x(s.15), x(s.19), x(s.20), x(s.29), x(s.30), x(s.31), x(s.61), x(s.74), x(s.161), x(s.179), x(s.180), x(s.196), x(s.205), x(s.231), x(s.237), x(s.240), x(s.241), x(s.243), x(s.244), x(s.245), x(s.247), x(254)	27	Bilimsel olarak kanıtlanmış bilgilerin yer aldığı ifade ve görseller	x(s.21), x(s.22), x(s.24), x(s.25) x(s.31), x(s.34), x(s.60), x(s.69), x(s.87), x(s.149), x(s.187), x(s.188), x(s.198), x(s.199)	14	14
4 Saygı	İnsanlara, doğaya karşı saygı duymayı ifade eden ifadeler	x(s.10), x(s.134) x(s.139), x(s.222)	4	İnsanlara karşı duyulan saygıyı ifade eden	x(s.198)	1	1
5 Duyarlılık	İnsanların çevreye ve doğaya karşı göstermek zorunda olduğu duyarlılıkları ifade eden görsel ve ifadeler	x(s.2), x(s.10), x(s.11), x(s.24), x(s.32), x(s.47), x(s.54), x(s.64), x(s.91), x(s.197), x(s.200), x(s.202), x(s.222), x(s.229), x(s.234), x(s.237), x(s.239), x(s.245), x(s.252), x(s.253)	20	İnsanlara ve insan haklarına karşı duyarlılık	x(s.12), x(s.86), x(s.90), x(s.101)	4	4
6 Vatanseverlik	Türkiye, ülkemiz gibi ifadeler; illerimiz,	x(s.2), x(s.9), x(s.12), x(s.36), x(s.42), x(s.63), x(s.66), x(s.67), x(s.69),	41	-	-	-	-

		bölgelerimizin isimleri ve bunlara ait özelliklerin yer aldığı ifade ve görseller	x(s.74), x(s.76), x(s.92), x(s.94), x(s.95), x(s.96), x(s.100), x(s.105), x(s.106), x(s.109), x(s.110), x(s.112), x(s.113), x(s.114), x(s.115), x(s.117), x(s.121), x(s.122), x(s.123), x(s.127), x(s.128), x(s.131), x(s.132), x(s.134), x(s.136), x(s.158), x(s.159), x(s.179), x(s.185), x(s.197), x(s.218), x(s.242)				
7	Barış	Barış ifadesi	x(s.182), x(s.186)	2	Barış ifadesi	x(s.48)	1
8	Estetik	Sanat etkinlikleri	x(s.57), x(s.147), x(s.148), x(s.150)	4	Sanat, sanatçı ifadeleri; sanat ile ilgili meslekler ve bu meslekleri icra edenlerin eserleri	x(s.8), x(s.21), x(s.25), x(s.27), x(s.31), x(s.32), x(s.34), x(s.55), x(s.67), x(s.77), x(s.119), x(s.121), x(s.122), x(s.123), x(s.124), x(s.125), x(s.126), x(s.127), x(s.128), x(s.129), x(s.130), x(s.132), x(s.133), x(s.134), x(s.135), x(s.136)	26
9	Sorumluluk	İnsanların doğa ve çevre konusunda üzerine düşen görevleri yerine getirmelerini gerektigini dile getiren ifade ve görseller	x(s.27), x(s.32), x(s.51), x(s.81), x(s.87), x(s.186), x(s.205), x(s.207), x(s.216), x(s.226), x(s.227), x(s.228), x(s.234), x(s.235), x(s.237), x(s.238), x(s.239), x(s.242), x(s.245), x(s.248), x(s.249), x(s.251), x(s.255), x(s.257)	24	Trafik ifadesi ve trafik kurallarına uyma, yasak koymak, çevre etigine uymak	x(s.12), x(s.54), x(s.111), x(s.112), x(s.113)	5
10	Din Kültürü Unsurları	Cami, Kabe gibi dini mekan görselleri	x(s.70), x(s.147), x(s.148)	3	Din ifadesi, dinleri ifade eden görsel ve semboller, dini mekan görselleri ve ifadeleri	x(s.24), x(s.32), x(s.137), x(s.144), x(s.147), x(s.148), x(s.151), x(s.165)	8
11	Yardımlaşma	Yardım ifadesi	x(s.22), x(s.47), x(s.51), x(s.52), x(s.56), x(s.184)	6	Yardım ifadesi	x(s.148)	1
12	Özgürlük	Özgürlük ifadesi ve görseller	x(s.139), x(s.182)	2	Özgürlük ifadesi ve görseller	x(s.91), x(s.92), x(s.93), x(s.94), x(s.158), x(s.165), x(s.166), x(s.172)	8
13	Çalışkanlık	Bir mesleği icra eden insanları ifade eden görseller ve çalışkanlık, Araştırma kavramları	x(s.22), x(s.32), x(s.46), x(s.48), x(s.49), x(s.50), x(s.51), x(s.52), x(s.56), x(s.57), x(s.83), x(s.84), x(s.95), x(s.109), x(s.117), x(s.142), x(s.145), x(s.169), x(s.173), x(s.179), x(s.190), x(s.197), x(s.217)	23	Bir mesleği icra eden insanları ifade eden görseller ve çalışkanlık, Araştırma kavramları	x(s.9), x(s.10), x(s.13), x(s.24), x(s.36), x(s.43), x(s.48), x(s.91), x(s.96), x(s.112), x(s.161), x(s.165), x(s.170), x(s.182)	14
14	Adalet	Adalet fikrini yansıtan ifadeler	x(s.30), x(s.139)	2	Adalet ifadesi	x(s.172)	1
15	Dürüstlük		-	-	Yalan söylememek ifadesi ve dürüstlük ifadesi	x(s.86), x(s.89), x(s.91), x(s.98)	4
16	Manevi ve Kültürel Unsurlar	Türk kültürünü temsil eden mimari yapılar, sportif etkinlikler, kültürümüzü temsil eden özellikleri	x(s.27), x(s.66), x(s.67), x(s.68), x(s.69), x(s.70), x(s.76), x(s.85), x(s.91), x(s.95), x(s.109), x(s.110), x(s.134), x(s.135), x(s.137), x(s.138), x(s.140),	21	Türk kültürünü temsil eden mimari yapılar, kültürümüzü temsil eden özellikleri, yansıtan ifadeler,	x(s.15), x(s.60), x(s.77), x(s.86), x(s.87), x(s.108), x(s.109), x(s.110), x(s.119), x(s.121), x(s.122), x(s.123), x(s.124), x(s.126), x(s.128), x(s.130),	32

		yansıtan ifadeler	x(s.141), x(s.147), x(s.150), x(s.257)		Türk sanat, siyaset ve devlet adamlarının isimleri ve sözleri, Türk ressamların eserleri	x(s.131), x(s.134), x(s.137), x(s.138), x(s.139), x(s.150), x(s.158), x(s.163), x(s.167), x(s.174), x(s.176), x(s.177), x(s.186), x(s.188), x(s.190), x(s.203)	
17	Doğa	Bitki, hayvan kavramları ve bunların türlerinin isimleri, doğa manzaraları, doğa olaylarını ifade eden ifade ve görseller	x(s.4), x(s.7), x(s.8), x(s.9), x(s.18), x(s.50), x(s.58), x(s.59), x(s.88), x(s.89), x(s.90), x(s.91), x(s.93), x(s.102), x(s.104), x(s.128), x(s.130), x(s.131), x(s.142), x(s.151), x(s.192), x(s.196), x(s.199), x(s.200), x(s.205), x(s.206), x(s.207), x(s.222), x(s.239), x(s.247)	30	Bitki, hayvan kavramları ve bunların türlerinin isimleri, doğa manzaraları,	x(s.9), x(s.22), x(s.23), x(s.26), x(s.31), x(s.39), x(s.51), x(s.59), x(s.65), x(s.86), x(s.87), x(s.111), x(s.113)	13
18	Mutluluk	Mutluluk ifadesi ve görseli	x(s.27), x(s.137)	2	Mutluluk ifadesi ve görseli	x(s.48), x(s.95), x(s.97), x(s.165), x(s.170)	5
Toplam				215			141

Tablo 1'e bakıldığında "Vatanseverlik" değeri 41; "Doğa" değeri 30; "Bilimsellik" değeri 27; "Sorumluluk" değeri 24; "Çalışkanlık" değeri 23; "Manevi ve Kültürel Unsurlar" değeri 21; "Duyarlılık" değeri 20; "Yardımlaşma" değerinin 6; "Saygı" ve "Estetik" değerlerinin 4; "Din Kültürü Unsurları" değerinin 3; "Dayanışma", "Hoşgörü", "Barış", "Özgürlük", "Adalet" ve "Mutluluk" değerleri 2 defa coğrafya ders kitabında vurgulandığı görülmektedir. Coğrafya ders kitabında en fazla vatanseverlik ve doğa değeri vurgulanırken en az dayanışma, hoşgörü, barış, adalet, özgürlük ve mutluluk değerine yer verilmiştir. Felsefe ders kitabında vurgulanan "Dürüstlük" değerine coğrafya ders kitabında değinilmediği görülmektedir.

Coğrafya dersi öğretim programında vurgulanan değerlerden olan bilimsellik ve duyarlılık değerine coğrafya ders kitabında toplam 47 defa vurgulandığı görülmektedir. Bu da ders kitapları yazılırken öğretim programlarında vurgulanan değerlere bakıldığı ve kitaplarda yer verildiğini gösterir.

Tablo 1 incelendiğinde "Manevi ve Kültürel Unsurlar" değerinin 32; "Estetik" değerlerinin 26; "Bilimsellik" ve "Çalışkanlık" değerlerinin 14; "Doğa" değerinin 13; "Din Kültürü Unsurları" ve "Özgürlük" değerlerinin 8; "Mutluluk" ve "Sorumluluk" değerlerinin 5; "Hoşgörü", "Duyarlılık", "Dürüstlük" değerlerinin 4; "Saygı", "Barış", "Yardımlaşma", "Adalet" değerleri 1 defa felsefe ders kitabında vurgulandığı gözler önüne serilmiştir. Felsefe ders kitabında manevi ve kültürel unsurlar değeri ile estetik değerine yer verilirken en az saygı, barış, adalet ve yardımlaşma değerine yer verilmiştir. Coğrafya ders kitabından farklı olarak "Dayanışma" ve "Vatanseverlik" değerlerine felsefe kitabında değinilmemiştir.

Ortaöğretim Felsefe ve Coğrafya Ders Kitaplarında Değerlerin Yer Aldığı Cümleler

Arslan Topakkaya (2012) editörlüğünde komisyona yazdırılmış felsefe kitap ile aynı kurulun Orhan Gürbüz (2013) editörlüğünde komisyona yazdırılmış coğrafya ders kitabında geçen değerlerin vurgulandığı cümlelerden bazıları şu şekildedir.

Felsefe ders kitabında yer alan değere vurgu yapan bazı cümleler;

"Kahire'de bulunan Keops Piramidi 12 ton ağırlığında iki buçuk milyon bloktan oluşmuştur. Yüksekliğinin (164 m.) bir milyarla çarpımı Güneş ile Dünya arasındaki uzaklığı verir(s.21)." Bilimsellik

"Leonardo, ünlü resmi Mona Lisa üzerindeki Araştırmalarını 1506 yılında tamamladı. Bu resimdeki kadın portresi; gülümsemesi, garipliği ve anlamının güçlülüğüyle ün salmıştır(s.25)." Estetik

"Her gün birçok insanın ölümüne neden olan trafik canavarı gerçek bir varlık mıdır? Niçin? (s.54)" Sorumluluk

"Kimde sevgi varsa Allah'ın varlığı ondadır. Mevlâna (s.108)" Manevi ve Kültürel Unsurlar

"Eğer bir insan kalbini kırarsan Hak'ka eylediğin secde değildir. Yunus Emre(s.108)" Manevi ve Kültürel Unsurlar

"Mustafa Kemal Atatürk: Siyaset, yurttaşların toplumu ve devleti ilgilendiren işlerle ilgili yaptığı her şeydir. Ulusal egemenlik öyle bir nurdur ki onun karşısında zincirler erir, taç ve tahtlar yanar, mahvolur (s.158)." Manevi ve Kültürel Unsurlar

"Bir bilim insanı olan biyolog ise örneğin "Farelerin yaşam alanları nelerdir?", "Genetik yapıları nasıldır?" gibi daha özel alanlarla ilgili sorular sorar(s.59)." Doğa

Coğrafya ders kitabında yer alan değere vurgu yapan bazı cümleler;

“Ülkemizdeki hayvan türü sayısının, tüm Avrupa Kıtası'nda yaşayan hayvanların 1,5 katı olduğunu, endemik bitki tür sayısının Anadolu'da 3778 iken Avrupa'da 2500 civarında olduğunu, ...büyük bir kayın ağacının 72 kişinin günlük oksijen ihtiyacını karşıladığını biliyor muydunuz?(s.2)” Doğa, Bilimsellik

“Ülkemizin büyük bir kısmında mera hayvancılığı yapılmaktadır. Otlatmanın çimlenme döneminde, nemli dönemlerde ve aşırı şekilde yapılması otlakların zayıflamasına sebep olmaktadır. Buna bağlı olarak hayvanlarda beslenme sorunu yaşanmakta ve verimin azalmasına sebep olmaktadır(s.91).” Duyarlılık

“Barış ve güvenliği korumak, uluslararası bir anlaşmazlığa yol açabilecek her türlü çekişmeli durumu soruşturmak...(s.182).” Barış

“Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne kabul edilmesiyle ülkemizde meydana gelebilecek olası değişiklikler nelerdir (s185)?” Vatanseverlik

“Sanayileşme en ileri ve gelişmiş Türkiye'ye ulaşmak için en kısa yoldur. Vatan savunması da buna bağlıdır(s.110).” (Mustafa Kemal Atatürk) Vatanseverlik, Manevi ve Kültürel Unsurlar

“Madencilik faaliyetleri ile bozulan çevrenin, geri kazanma ile eski dengesi kurulamasa bile verilen zararı en aza indirmek olanaklıdır. Bunun için meydana gelen boşluklar doldurulmalı, hızlı gelişen bazı ağaç türleri ile ağaçlandırma yapıp yeni bir bitki örtüsü meydana getirilmelidir(207).” Duyarlılık, Sorumluluk

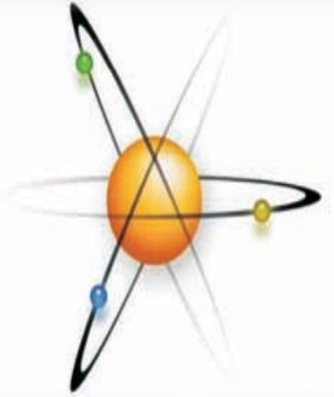

Tablo 1'de de belirtildiği üzere değerlere yer verilen ifadeler ve değerlere yer verilen cümlelere bakıldığında; sayısal olarak coğrafya ders kitabında en fazla vurgulanan vatanseverlik değerinin (41); Türkiye, ülkemiz ifadeleri, illerin, bölgelerin isimleri ve haritaları ile coğrafya ders kitabında vurgulandığı görülmektedir.

Felsefe ders kitabında yüksek olan manevi ve kültürel unsurlar değeri (32) ise Türk halk kültürü ve bu kültürün ürünleri, Türk sanatçıları ve eserleri, Türk kültürünün önemli kişilerinden olan Mevlana, Yunus Emre gibi kişilerin eserleri ve isimleri ile öğrencilere verilmek istenmiştir.

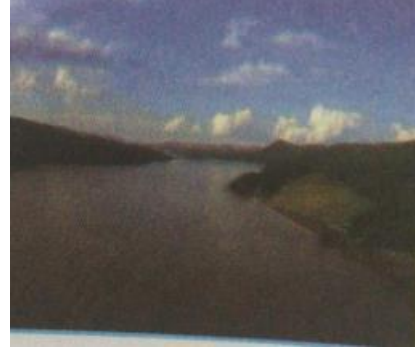
Ortaöğretim Felsefe ve Coğrafya Ders Kitaplarında Değerlerin Yer Aldığı Görseller

Aşağıda verilen Tablo 2'de felsefe ve coğrafya ders kitaplarında yer alan değerler ile ilgili görseller vurgulanmıştır.

Tablo 2: Ortaöğretim felsefe ve coğrafya ders kitaplarında değere vurgu yapan görselleri barındıran tablodur.

Değerler	Değerlere Vurgu Yapan Görseller
Bilimsellik	<div>Felsefe Ders Kitabı</div> <div> <p>Görsel 1: Bilim ile ilgili görsel(2012:69)</p> </div> <div>Coğrafya Ders Kitabı</div> <div> <p>Görsel 2: Bitkilerin besin üretimi (2013:13)</p> </div>

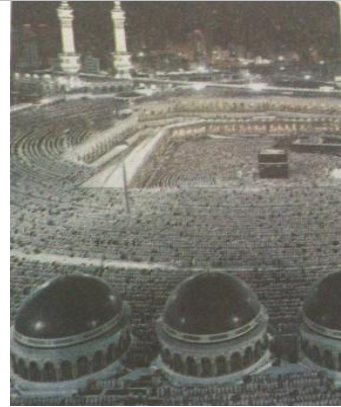
Mutluluk**Görsel 3:** Mutluluk (2012:95)**Görsel 4:** Mutluluk (2013:27)**Estetik****Görsel 5:** Ebru Üzerine Hat Araştırması (2012:137)**Görsel 6:** Kuşadası'nda uluslararası bir festival(2013:150)**Çalışkanlık****Görsel 7:** Tedavi yapan doktor(2012:165)**Görsel 8:** Tarla çalışanlarından bir görünüm (2013:173)

Doğa**Görsel 9:** Doğa (2012:113)**Görsel 10:** Doğa (2013:197)**Görsel 11:** Doğa (2013:200)**Manevi ve
Kültürel
Unsurlar****Görsel 9:** Türk halı desenleri(2012:121)**Görsel 10:** Halil Paşa (2012:123)**Görsel 11:** Türk kültürünün sembollerinden cirit oyunu (2013:138)**Görsel 12:** Semazenler (2013:139)

Din Kültürü Unsurları

Görsel 13: Divriği Ulu Cami, Sivas, Taş Oyma Sanatı (2012:137)

Görsel 17: Kabe görseli (2013:147)

Tablo 2’den görüleceği üzere, felsefe ve coğrafya ders kitabında değerler öğrencilere görseller yardımı ile verildiği araştırmanın bulgularında yerini almıştır. Coğrafya ders kitabında en fazla “vatanseverlik” ve “doğa” değerleri, felsefe ders kitabında ise en fazla “estetik” ve “manevi ve kültürler unsurları” değerleri görseller aracılığı ile verilmesi dikkate değerdir. Tablo 3’te belirtilen değere vurgu yapan görseller incelendiğinde; coğrafya kitabında doğa değeri bitkiler, hayvanlar ve doğa olaylarını temsil eden görseller kullanılarak verilmiştir. Felsefe ders kitabında ise manevi ve kültürel unsurlar değeri ise Türk kültüründe önemli yeri olan kişiler ve görselleriyle; estetik değeri sanatçıların eserlerinin görselleri kullanılarak temsil edilmiştir.

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bir insanın nasıl davranış sergilemesi konusunda önemli ölçütlerden olan değerler okulda öğretmenler ve ders kitapları vasıtasıyla öğrencilere verilir. Bilgi kaynakları olmalarının yanında öğrencilerin sahip olması gereken tavırları ve insani ilişkilerinin gelişmesinin merkezi olan değerlerin de öğrencilere aktarılmasına olanak sağlayan temel araçlar ders kitaplarıdır (Karaoğlu, 2021:160-161). Dolayısıyla coğrafya ders kitabında 215, felsefe ders kitabında ise 141 defa değerlere vurgu yapılmıştır. İki ders arasındaki bu farklılığın sebebi hem konularının farklı olması hem de coğrafya dersi öğretim programında öğrencilere verilmesi istenen değerlerin açık bir şekilde yer almasından kaynaklanıyor olabilir.

Coğrafya dersi öğretim programı (MEB,2011:4) ile; “dayanışma, hoşgörü, bilimsellik, sevgi, saygı, duyarlılık, vatanseverlik, barış, estetik ve sorumluluk” değerleri kazandırılmak istenmiştir. Araştırmanın bulguları incelendiğinde dayanışma, hoşgörü, saygı, sevgi ve barış değerlerinin coğrafya ders kitabında daha az yer aldığı görülmektedir. Bu durumda da istenen amaca ulaşamadığı görülmüştür. Araştırmaya coğrafya öğretim programında yer aldığı için dahil edilen duyarlılık ve bilimsellik değerine felsefe ders kitabında da toplamda 18 defa değinildiği Araştırmanın sonucunda ulaşılmıştır.

Araştırmanın sonucunda 18 tane değere ders kitaplarında rastlanmıştır. Bunlar; “özgürlük, hoşgörü, dürüstlük, barış, sorumluluk, din kültürü unsurları, saygı, estetik, çalışkanlık, dayanışma, yardımlaşma, adalet, vatanseverlik, manevi kültürel unsurlar, doğa, mutluluk, bilimsellik ve duyarlılık” tır. Coğrafya ders kitabında en fazla vatanseverlik ve doğa değeri vurgulanırken en az dayanışma, hoşgörü, barış, adalet, özgürlük ve mutluluk değerine yer verilmiştir.

Felsefe ders kitabında vurgulanan “Dürüstlük” değerine coğrafya ders kitabında değinilmediği görülmektedir. Felsefe ders kitabında manevi ve kültürel unsurlar değeri ile estetik değerine yer verilirken en az saygı, barış, adalet ve yardımlaşma değerine yer verilmiştir. Coğrafya ders kitabından farklı olarak “Dayanışma” ve “Vatanseverlik” değerlerine felsefe kitabında değinilmemiştir. “İş birliği, sevgi, alçakgönüllülük, nezaket, arkadaşlık, temizlik, aile, misafirperverlik ve dostluk” değerlerine ise hem coğrafya hem de felsefe ders kitabında yer verilmediği araştırmanın sonucunda ulaşılmıştır.

Coğrafya ders kitabında en fazla yer alan değerlerden biri olan duyarlılık değerine kitapta insanlardan kaynaklı çevresel, iklimsel sorunlara ve bu sorunların çözümlerine yer verilerek değinilmesi dikkat çekici bir unsurdur. Felsefe dersinden farklı konular içerdiği için bu değer insanın doğaya verdiği zararlar ve bunları önlemeye karşı bir duyarlılık olarak karşımıza çıkmaktadır. Coğrafya dersi için araştırmanın sınırlılıkları bağlamında konu anlatımı bölümleri Araştırma dışında bırakılmasına rağmen kitapta doğa ve vatanseverlik değeri diğer değerlere göre fazla değinildiği görülmüştür. Felsefe dersinde doğa değerine ise örneklerde değinilmiş, vatanseverlik değerine ise değinilmemiştir.

Her iki ders kitabında manevi ve kültürel unsurlar değerinin fazla çıkması Türk kültürünü tanıtmak açısından önemlidir. Coğrafya ders kitabında 21, felsefe ders kitabında ise 32 defa bu değere yer verilmiştir. Felsefe ders kitabında; Aşık Veysel, Mimar Kemalettin, Farabi, Hilmi Ziya Ülken, İbrahim Çallı, Osman Hamdi, Aydın Sayılı, Hoca Ali Rıza, El Cezeri gibi Türk milleti için önemli kişilere yer verilmiştir. Coğrafya ders kitabında ise Türk kültürüne, sporlarına ve mimarisine ait örneklerle yer verilmiştir. Felsefe kitabında Türkler için önemli kişilere daha

fazla yer verildiği söylemek mümkündür. Ayrıca her iki kitapta Türk milleti için çok değerli bir yere sahip olan Mustafa Kemal Atatürk'ün sözlerine ve görsellerine yer verilmesi dikkat çekici bir sonuçtur.

Duman ve Küçükşabanoğlu (2017)'na göre ders kitapları içerdikleri olumlu ve olumsuz ifadeler ile öğrenciler üzerinde çeşitli etkilere neden olabilirler. Örneğin, ırksal farklılıkların vurgulandığı bir görsel öğrencilerde farklılıklara saygı duyma bilincini uyandırabilir. Buna benzer durumlar felsefe ve coğrafya ders kitabında da vurgulanmıştır. Özellikle coğrafya ders kitabında insanların doğaya, çevreye verdiği zararları ifade eden durumlara değinen görseller ve ifadeler oldukça yer verilmiştir. Bu bağlamda coğrafya ders kitabının, duyarlılık gibi değerleri öğrencilere kazandırmakla beraber öğrencilere doğaya ve hayvanlara saygı bilincinin geliştirilmesinde önemli rol oynadığını söylemek mümkündür. Dolayısıyla araştırmacılar, ders kitapları yazılırken hem olumlu hem de olumsuz ifadelerin öğrenciler üzerindeki etkisinin unutulmamasını önermektedir.

Araştırmanın kapsamı bağlamında olduğu gibi ortaöğretimde yer alan derslerin birlikte veya karşılaştırmalı olarak veren Araştırmaların yapılması sosyal bilimlerin gelişimi açısından önemlidir. Araştırmanın sonucuna göre başka bir öneri ise değerlerin tek tek değil de diğer değerler ile birlikte bütüncül olarak verilmesidir. Coğrafya ders kitabında yer alan “Sanayileşme en ileri ve gelişmiş Türkiye’ye ulaşmak için en kısa yoldur. Vatan savunması da buna bağlıdır(s.110).” (Mustafa Kemal Atatürk) ifadesinde hem vatanseverlik hem manevi ve kültürel unsurlara vurgu yapılmıştır. Ders kitapları değerleri öğrencilere kazandırmak için kullanışlı (hem devlet tarafından bedava sağlanması hem de herkes için ulaşılabilir olması açısından) kaynaklar olduğu için yeni yazılacak ders kitaplarında değerlere daha fazla yer verilmesi gerektiği önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- Aydın, M. Z. (2010). “Okulda Değerler Eğitimi”, *Eğitime Bakış Dergisi*, 6 (18):16-20.
- Bacanlı, H. & Dombaycı, M. A. (2012). “Değer Eğitiminde Değer Boyutlandırma Yaklaşımı”, II. Uluslararası Değerler ve Eğitimi Sempozyumu, 16-18 Kasım 2012, İstanbul.
- Çelikkaya, H. (1990). “Eğitim Olgusunun Özellikleri”, *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2 (2): 67-72 .
- Çepni, S. (2009). *Araştırma ve Proje Araştırmalarına Giriş*, Pegem, Trabzon.
- Çetin, N., & Balanuye, Ç. (2015). “Değerler ve Eğitim İlişkisi Üzerine”, *Kaygı Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*(24):191-203.
- Değirmenci, Y. (2018). “Coğrafya Dersi Öğretim Programında Değerler”, *Journal of History Culture and Art Research*, 7(1):429-450.
- Demircioğlu, A. (2020). “Alevi ve Bektaşî Sözlü Kültüründeki Değer Kavramları”, *Türk Kültürü Ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*(94):11-36.
- Demircioğlu, A. (2020). “İbn Sina ve Gazali’nin Bazı Değer Kavramları Yönünden Karşılaştırılması”, *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi-International Journal Of Society Researches*, 16(28):1562-1584.
- Dombaycı, M. A. (2018). “Felsefenin Değerleri”, *Eğitime Bakış Dergisi*, 7 (19):59-62.
- Duman, E. Z. ve Küçükşabanoğlu, Ö. (2017). “2009 Mantık Dersi Öğretim Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarında Örtük Müfredat”, *Journal of Research in Education and Teaching*, 6 (1):19-25.
- Duman, E. Z. (2019). “Güncellenen Ortaöğretim Mantık Ders Kitabında Mantığa Giriş Ünitesinin Değerlendirme Sorularının Mantık Dersi Öğretim Programı Kazanımlarına Uygunluğu Üzerine Bir Değerlendirme”. (Ed. Faruk Manav), *Felsefe Grubu Eğitimi Üzerine Yazılar*, ss. 37-56, Pegem Akademi, Ankara.
- Duman, E. Z., & Arslan, A. (2022). “Ortaöğretim Mantık Ders Kitabında Değerlerin Analizi”. (Ed. Ekrem Ziya Duman), *Felsefe Grubu Eğitimi Alanında Araştırmalar*, ss. 151-170, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.
- Duman, E. Z. & Küçükşabanoğlu, Ö. (2023). “Ortaöğretim Psikoloji Ders Kitabında Değerlerin Analizi”, *International Academic Social Resources Journal*, 8 (54):3970- 3979.
- Durakoğlu, A. & Zabun, B. (2022). “Felsefe Ders Kitabının Değerler Açısından İncelenmesi”, *International Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences*, 8 (57):1441-1445.
- Girgin, Y. (2011). “Cumhuriyet Dönemi (1929-1930, 1949,1981) Ortaokul Türkçe Öğretimi Programlarının İçerik, Genel ve Özel Amaçlarıyla Karşılaştırmalı Gelişim Düzeyi”, *Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2(1):11-26.
- İbret, B. Ü. , Karatekin, K. & Avcı, E. (2015). “Sosyal Bilgiler Dersinde Coğrafya Öğretiminin Değerler Eğitimi Açısından Önemi” , *Milli Eğitim Dergisi*, 45 (207):5-23.

- Karaoğlu, S. (2021). “Ortaöğretim Mantık Ders Kitaplarında Yer Alan Değerler Üzerine İnceleme”. (Ed. Faruk Manav), Felsefe Grubu Eğitimi Araştırmaları, ss. 161-180, Pegem Akademi, Ankara.
- Komisyon. (2012). “Ortaöğretim Felsefe Ders Kitabı”, (Ed. Arslan Topakkaya), Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara.
- Komisyon. (2013). “Ortaöğretim Coğrafya Ders Kitabı 11”, (Ed. Orhan Gürbüz), Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara.
- Kuçuradi, İ. (2018). “İnsan ve Değerleri”, Türkiye Felsefe Kurumu, Ankara.
- Manav, F. (2016). “Felsefe Ve Estetik Dersleri 2009 Öğretim Programları Üzerine: Değer-Duyuşsal Alan Kazanımı-Değerler Eğitimi İlişkisi”, Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 36 (1):175-193.
- MEB. (2011). “Coğrafya Dersi Öğretim Programları (9,10,11 ve 12. Sınıflar)”, Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara.
- Nutku, U. (2017). “Takiyettin Mengüşoğlu'nun İnsan Felsefesi Işığında Eğitim Olgusuna Toplu Bakış”. (Ed. İoanna Kuçuradi), Yüzyılımızda İnsan Felsefesi Takiyettin Mengüşoğlu Anısına, s. 63-69, Türkiye Felsefe Kurumu, Ankara.
- Özcan, M. (2016). “İnsan Felsefesi”, BilgeSu Yayınları, Ankara.
- Poyraz, H. (2011). “Değerler Nasıl Oluşur?”, Kalem Eğitim ve İnsan Bilimleri Dergisi, 1(1):61 - 71.
- Şahin, V. ve İnce, Z. (2021). “Coğrafya Derslerinde Etik Değerler Öğretimi Üzerine Bir İnceleme”, Journal of Innovative Research in Social Studies, 4(1):1-11.
- Uysal, E. (2004). ““Eğitim”e Felsefî Antropoloji Çerçevesinde Kavramsal Bir Yaklaşım”, Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, VIII (2): 81-99.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2016). “Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri”, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Yıldırım, İ. Ü. (2022). “Ortaöğretim Sosyoloji Ders Kitabında Değerler Analizi”. (Ed. Ekrem Ziya Duman), Felsefe Grubu Eğitimi Alanında Araştırmalar, ss. 69-79, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.
- Zabun, B. (2013). “Değerlerin Sosyolojik Öğretimi: Ortaöğretim Sosyoloji Dersi Öğretim Programında Yer Alan Değerlerin Analizi”, Akademik Bakış Dergisi, 38:1-11.
- Zabun, B. (2022). “Ders Kitaplarında Değerler Taramasına Esas Değerlerin Sosyolojik Sınıflaması”. (Ed. Ekrem Ziya Duman), Felsefe Grubu Eğitimi Alanında Araştırmalar, ss. 53-68, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.